

Valoració de la incidència social dels programes de traducció: el cas del Salt

Josep Lacreu
Lingüista

Potser, una de les peculiaritats més remarcables del programa de traducció i correcció Salt, respecte a altres programes de traducció automàtica, és que es va concebre no sols com un mitjà per a transvasar informació automàticament d'una llengua a una altra, sinó també com un instrument per a fomentar l'ús del valencià. El Salt no és —o, almenys, no ho és exclusivament— una ferramenta per a ús exclusiu dels traductors professionals, dissenyada per a augmentar la seua rendibilitat productiva o per a fer més còmoda la seua faena. El Salt és també —i caldria dir: sobretot— un recurs tècnic per a facilitar l'ús del valencià a aquelles persones o entitats que, tenint voluntat de fer servir aquesta llengua, no acabaven de decidir-s'hi, especialment per falta de seguretat en el seu domini del codi lingüístic. Aquest objectiu, sens dubte, n'ha condicionat decisivament el disseny, el funcionament i, fins i tot, les mateixes solucions lingüístiques.

El Salt, efectivament, és una aplicació informàtica que, a banda de traduir del castellà al valencià o de corregir textos en valencià, té també integrades tot un conjunt d'utilitats auxiliars destinades a augmentar l'autonomia de l'usuari a l'hora d'utilitzar el valencià. Així, per exemple, porta incorporat un diccionari de definicions, un diccionari de sinònims, una flexió verbal (tant en castellà com en valencià) i moltes altres ajudes concretes, referides a qüestions gramaticals, lèxiques, de majúscules i minúscules, de signes de puntuació, de criteris de traducció, de toponímia, de símbols i abreviatures, de documents administratius... En definitiva, centenars de fitxes, enllaçades a paraules determinades, amb la finalitat donar respostes immediates als dubtes que puguen assaltar qualsevol usuari en el procés de generació o de revisió d'un text escrit en valencià.

Aquest programa de traducció té també unes opcions de configuració que intenten abastar la gamma més àmplia possible de sensibilitats lingüístiques, per a facilitar-ne la utilització al màxim nombre d'usuaris, de manera que es puga fer servir, posem per cas, per a redactar textos de determinades manifestacions de la cultura popular (com ara falles, fogueres o gaiates), per a textos científics i, naturalment, per a textos de tenor més funcional (com puguen ser els de caràcter tècnic, administratiu, comercial o mediàtic).

A fi de donar unes referències més precises que permeten apreciar més clarament el ventall de possibilitats lingüístiques que presenta el Salt en les seues opcions de configuració, podem dir,

per posar-ne algun exemple concret, que, pel que fa a l'ortografia, ofereix la possibilitat d'utilitzar l'accentuació valenciana (és a dir, accentuar *café*, amb accent agut, d'acord amb la pronúncia habitual de tot el català occidental) o l'accentuació general (això és: *café* amb accent greu). Quant a la variació morfològica, les possibilitats d'elecció encara són més grans, com és lògic. Així, permet triar entre el plural en *-os* o el plural en *-s* per a les paraules acabades en *-sc*, *-st*, *-xt* o *-ig* (és a dir, *fosc* o *foscs*, *gestos* o *gests*, *textos* o *texts*, *rojos* o *roigs*); entre els demostratius simples (*este*, *eixe* i variants) o els demostratius reforçats (*aquest*, *aqueix* i variants); entre la terminació en *-eix* o en *-ix* per al present d'indicatiu dels verbs incoatius (és a dir, *pateix* o *patix*); entre les formes simples o perifràstiques del pretèrit perfet (*cantí* o *vaig cantar*); entre les formes en *-ra* o en *-s* del pretèrit imperfet de subjuntiu (*cantara* o *cantés*) i, finalment, entre la terminació en *-it* o *-ert* per a certs verbs de la tercera conjugació (com ara *establí* o *establert*, *oferí* o *oferit*, etc.). Quant al lèxic, el Salt també presenta una sèrie de possibilitats alternatives perquè l'usuari trie les formes que considere més adequades per al tipus de text que vol traduir o corregir. Per posar-ne algun exemple concret, permet elegir entre *hui* i *avui*, *huit* o *vuit*, *quint* o *cinqué*, *tindre* o *tenir*, etc. Evidentment, cada opció porta associat tot un seguit de formes lèxiques coherents amb l'alternativa escollida. Així, per exemple, si es tria la forma *huit*, lògicament apareixerà *huitanta* com a traducció de *ochenta*, i si per contra se selecciona *vuit*, la traducció serà *vuitanta*.

L'objectiu d'aquesta comunicació, però, no és tant presentar el Salt, sinó sobretot valorar la incidència que ha pogut tenir en una societat com la valenciana, plena de contradiccions i de confrontacions al voltant de la identitat lingüística. La primera versió del Salt va començar a distribuir-se en 1997. Oficialment, només se'n van fer dues mil còpies, que es van difondre de manera molt titubejant. De la versió 2, se n'han fet deu mil. Encara que, al començament, val a dir-ho, va costar una miqueta l'arrancada, finalment se n'ha fet una distribució prou àmplia. No tan sols s'ha enviat a tots els organismes de la Generalitat, sinó també a tots els centres d'ensenyament, públics i privats; a tots els ajuntaments de la Comunitat Valenciana, inclosos els de la zona de predomini lingüístic castellà; als jutjats i altres dependències de l'Administració de Justícia; a tots els diputats de les Corts Valencianes; s'han atés també les peticions de múltiples associacions de l'entramat civil, com ara col·legis professionals, associacions de veïns, culturals, recreatives, esportives, falles, etc.; els sindicats també han participat molt activament en la seua distribució; s'ha posat a la venda perquè qualsevol ciutadà el puga adquirir en la Llibreria de la Generalitat Valenciana, al preu de 3.000 pessetes (18,03 euros), i em consta que té una venda molt fluida, i així mateix s'ha penjat en la web de la Generalitat, perquè es puga descarregar gratuïtament a través d'Internet. La pàgina del Salt actualment compta amb més de vint-i-tres mil sis-centes visites.

A banda de la distribució oficial, el Salt s'ha difós també a través de molts altres canals, que han augmentat considerablement la seua eficàcia. Des de les mateixes universitats valencianes, que l'han penjat en els seus servidors, a disposició d'alumnes i professors, fins a portals com Softcatalà, LincaWeb, l'Institut Joan Lluís Vives, la Fundació Joan Baptista Melià Bisbal, la CAPPEV (Coordinadora d'Alumnes i Pares i Professors per l'Ensenyament en València) i molts

altres que, en total, fan quasi un centenar d'enllaços que apunten al Salt. I, de manera més notable encara, cal fer una referència específica a la reproducció que han fet pel seu compte alguns ajuntaments, com el de Vila-real, el d'Almenara o el d'Ontinyent, per a proporcionar-lo gratuïtament a tots els veïns. I em consta que n'hi ha d'altres que també tenen aquesta mateixa intenció entre els seus projectes immediats.

Els mitjans de comunicació, per la seua banda, també han tingut un paper destacat en la important difusió social que ha aconseguit el Salt. El diari *Levante-EMV* va publicar diversos articles sobre el Salt, i fins i tot un editorial amb l'eloqüent títol de «Oro en paño», que va provocar al seu torn una interpel·lació parlamentària del PSOE al conseller de Cultura i Educació interessant-se pel tema, amb l'objecte de pressionar políticament per a aconseguir que el programa es distribuïra adequadament. *El País* també va publicar dos articles d'opinió elogiosos sobre el programa, i la revista *Saó*, un article de Joan Baptista Melià amb el suggeriu títol de «Tinc un regal per a tu», en què mostrava la seua disposició a proporcionar el Salt a qui li'l demanara. Per l'altra banda, el *Diario de Valencia* també va tractar el Salt en diversos articles, encara que, evidentment, des d'una perspectiva molt crítica, qualificant el lèxic del diccionari com «catalán puro y duro», i al conseller de Cultura, com «el colmo del cinismo». La situació sociolingüística valenciana és —ja se sap— extremadament complexa, i aquests retalls d'hemeroteca no en són més que un pà·lid reflex.

Realment, és molt difícil poder concretar, ni tan sols aproximadament, la quantitat de còpies que poden circular del Salt. Cal constatar que, en qualsevol cas, la difusió que ha tingut desbor·da qualsevol previsió, per optimista que fóra, que haguérem pogut fer. I, sens dubte, és francament encoratjadora per als que hi hem estat treballant durant molt de temps la receptivitat social que ha tingut.

Ara bé, independentment d'aquest seguit de referències, que poden donar una idea aproximada de les importants repercussions que ha tingut el Salt en la societat valenciana, des de la meua perspectiva, l'efecte social més important és que ha contribuït de manera considerable a traure el valencià del gueto dels especialistes. Tinc constància que, gràcies al Salt, moltes persones s'han sentit capaces de llançar-se a utilitzar el valencià autònomament, sense necessitat d'haver de recórrer als gabinets de traductors per a fer un escrit qualsevol en valencià.

És cert que, molt sovint, aquestes persones continuen redactant en castellà i després li apliquen el Salt, i prou! Però val a dir que, abans, aquestes persones, si treballaven en l'administració, també redactaven exclusivament en castellà, i després, a través de l'ordenança o del correu electrònic, enviaven a traduir el document al departament de traducció corresponent, i el text traduït al valencià ni el veien. Ara, com a mínim, fent ús del Salt s'enfronten a les qüestions dubtoses que el mateix programa els planteja en el procés de traducció. I, després, molts —no tots, evidentment— revisen el text traduït, i consulten fins i tot molt sovint les ajudes que proporciona el mateix programa per a millorar-ne el resultat final. És clar també que, per a molts, la qüestió del valencià continua sent un feixuc tràmit, i utilitzen el programa per a superar-lo de la manera més expeditiva possible. Amb un resultat penós, no cal dir-ho.

D'altra banda, en aquells àmbits socials en què no hi ha disponible cap *expert* a qui poder recórrer (com ara molts ajuntaments xicotets, botigues, associacions, etc.), el programa de traducció ha actuat molt sovint com a desinhibidor a l'hora de llançar-se a utilitzar el valencià. Moltes persones que, d'una altra manera, no s'haurien atrevit mai a usar el valencià, gràcies al programa han adquirit la suficient seguretat per a sentir-se capaces de començar a generar textos en valencià. I fins i tot tesis doctorals! I llibres! En més d'una editorial valenciana —em consta feiaentment— s'han presentat llibres en valencià redactats originàriament en castellà, i passats posteriorment pel Salt.

Algú pot pensar que això és una perversió. I, en part, tenen raó. Però només en part. Per a qui no té el més mínim interès pel valencià, és clar que ni programes de traducció, ni cursos de llengua, ni qualsevol altre recurs que es puga utilitzar, serà suficient per a fer que es preocupen per utilitzar el valencià dignament. Però el que no podem fer és valorar els mitjans pel mal ús que en puguen fer uns quants. És com si, traslladant la qüestió a un altre àmbit, valoràrem els cursos de llengua que es fan per als funcionaris en l'horari laboral a partir de les actituds d'aquells que, més que per aprendre llengua, hi acudeixen per aconseguir punts que milloren les seues possibilitats en un eventual concurs de trasllats, o per fugir simplement de les rutines laborals de la faena diària.

Cada actuació, cada mitjà, quasi sempre té uns pros i uns contres. Difícilment podrem disposar d'un mitjà amb uns efectes exclusivament positius. Però hem d'evitar que les fulles ens impedisquen veure el bosc. El programa de traducció Salt pot ser utilitzat en certs casos, sens dubte, de manera contrària als objectius amb què s'ha concebut. I és lamentable, certament. Però aquests efectes *perversos* no ens han de cegar a l'hora de valorar ponderadament la incidència social sobre l'ús del valencià que ha pogut tenir un programa com aquest. Des de la meua perspectiva, almenys, amb les informacions de què dispose, crec que, globalment, el Salt ha tingut uns efectes positius indubtables en l'objectiu fonamental d'ampliar l'ús social del valencià. I que, justament, aquesta grandíssima acceptació social ens obliga als responsables del programa a treballar amb més ganes i intensitat, si això és possible, per a intentar corregir els dèficits que, sens dubte, encara té, i a intentar millorar-lo per a aconseguir que els usuaris del programa puguen utilitzar el valencià de la manera més fàcil i digna possible.